

Defensa de la tesi doctoral *Lo Quart del Canon d'Avicenna: Estudi de les febres i l'orina i edició del text*, de Concepció Cerdà Micó. — Dijous 22 d'abril de 2004, es va defensar, al Departament d'Història de la Ciència i Documentació de la Facultat de Medicina i Odontologia de la Universitat de València, la tesi doctoral titulada *Lo Quart del Canon d'Avicenna: Estudi de les febres i l'orina i edició del text*, elaborada per Concepció Cerdà Micó sota la direcció de Josep Lluís Barona Vilar, catedràtic d'història de la ciència de la Universitat de València. Atès el caràcter interdisciplinari de la tesi presentada, el tribunal avaluador estava format per doctors procedents de diversos camps del saber —la medicina, la farmacologia, la història de la ciència i la filologia: Joan Micó Navarro, titular d'història de la medicina de la Universitat de València, que actuava de secretari; María José Báguena Cervellera, titular d'història de la medicina de la Universitat de València; Joan Veny Clar, catedràtic emèrit de dialectologia de la Universitat de Barcelona i membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans; Joan Esplugues Requena, catedràtic emèrit de farmacologia de la Universitat de València i membre de la Reial Acadèmia de Medicina, i Joan Riera Palmero, catedràtic d'història de la ciència a la Universitat de Valladolid, que actuava com a president. Aquest tribunal va atorgar a la tesi presentada per Concepció Cerdà Micó la qualificació màxima: excel·lent *cum laude* per unanimitat.

La tesi *Lo Quart del Canon d'Avicenna: Estudi de les febres i l'orina i edició del text* edita i estudia, seguint el mètode filològic, els capítols relatius a la febre i a l'orina de la traducció catalana anònima del segle XIV *Lo Quart del Canon d'Avicenna* (manuscrit 568 de la Biblioteca Nacional de París-Richelieu, 166 folis), la qual fins ara romania inèdita. Es tracta de l'única traducció romànica existent o conservada d'aquesta obra, fet que concorda amb la pre-

cocitat del català pel que fa a l'ús del vernacle en textos científics a Europa, ja des de la mateixa transició del segle XIII al XIV. Aquesta traducció aplega en un mateix text dos tractats d'Avicenna —el de l'orina i el de les febres— que en l'original estan en llibres diferents —l'orina apareix en l'I i les febres, en el IV— i dels quals es conserven edicions llatines amb què l'autora de la tesi ha acarat la versió catalana mot a mot. La tesi analitza el concepte i la identificació de cada febre, com a malaltia i com a signe d'altres malalties, i l'orina com a mitjà de diagnòstic. Concepció Cerdà Micó explica, amb paraules mèdiques actuals, els coneixements d'Avicenna i acompanya aquesta interpretació amb un glossari, amb més de 500 entrades, en el qual es recull el significat dels vocables i de les expressions més difícils —la terminologia mèdica emprada és una síntesi entre elements romànics, àrabs i grecollatins— acompanyats del terme mèdic modern equivalent.

En l'àmbit de la filologia, que és el que més interessa als lectors d'*Estudis Romànics*, la primera aportació de la tesi és el fet de transcriure un manuscrit —de difícil lectura i interpretació— al qual fins ara ningú no s'havia enfrontat, malgrat la seva importància en el conjunt de la producció mèdica medieval. Hem de tenir present que el *Cànon* d'Avicenna és l'obra mèdica més rellevant i influent de l'època medieval en tot el món romànic i, per tant, també en el català. En paraules del reconegut historiador de la medicina López Piñero, “La gran obra d'Avicenna fou el cèlebre *Qanun* (*Cànon*), una detallada exposició rigorosament estructurada de tot el saber mèdic d'acord amb el sistema galènic, que fou durant més de mig mil·lenni el tractat mèdic de més autoritat del món àrab i, per mitjà de la traducció al llatí, també d'Europa.” (Lluís Alcanyís, *Regiment preservatiu e curatiu de la pestilència*, introducció de José M. López Piñero, estudi i edició a cura d'Antoni Ferrando, València: Universitat de València – Ajuntament de València, 1999, pàg. 23).

A aquesta primera aportació filològica, se n'hi suma una altra de no menys important: la descoberta en el text d'un nodridíssim vocabulari mèdic de la llengua catalana medieval. Tant la consulta dels diccionaris catalans de la llengua històrica —el *Diccionari català-valencià-balear* d'Antoni Maria Alcover i Francesc de Borja Moll i el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* de Joan Coromines— com la consulta dels reculls lexicogràfics mèdics —el *Diccionari de medicina* de Manuel Corachan i el *Diccionari enciclopèdic de medicina* d'Enciclopèdia Catalana— han revelat que més d'un 30% del cabal lèxic especialitzat emprat per Avicenna no havia estat recollit fins ara i que, del que sí que consta en les obres lexicogràfiques, la meitat està definit de manera insuficient o fins i tot incorrecta.

D'altra banda, la tesi permet de situar, amb força aproximació, les coordenades temporals i geogràfiques en què va elaborar-se el manuscrit i formula una hipòtesi sobre la circumstància històrica que l'hauria motivat. Quant a la datació del text, Concepció Cerdà conclou, basant-se en la llengua que presenta, que deu ser una còpia realitzada entre 1350 i 1400 d'una traducció elaborada en la primera meitat de segle, probablement entre 1330 i 1350. La traducció s'hauria fet directament del llatí i no de l'àrab, seguint la tècnica del *verbum verbo* —és a dir, paraula per paraula— però amb canvis sovintejats d'ordre. L'anàlisi filològica fa possible també establir la localització geogràfica de la còpia, que ha de procedir del nord de Catalunya, probablement del Rosselló, prop de la Universitat de Montpeller, una de les més importants en medicina. La hipòtesi de l'autora és que aquest manuscrit podria correspondre a la còpia de la versió catalana del *Cànon* que el 1386 el rei Pere III va demanar a Hug III de Santapau, segons documenta Rubió i Lluch: aquell any el monarca va sol·licitar per carta al baró “lo vostre Avicenna, que, segons se diu, és escrit en vulgar”, per a poder-lo enviar al comte de Foix, el qual “lo desija fort, per fer-lo transladar” (Lluís Cifuentes, *La ciència en català a l'Edat Mitjana i el Renaixement*, Barcelona – Palma de Mallorca: Universitat de Barcelona – Universitat de les Illes Balears, 2001, pàg. 92).

Per concloure, cal destacar que aquesta tesi, on conflueixen la recerca mèdica i la investigació filològica, s'ha elaborat en el marc del projecte *Diccionari de termes mèdics del català medieval*, que dirigeix el professor del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de València Emili Casanova i en el qual Concepció Cerdà ha treballat com a col·laboradora tècnica en qualitat de metge analista de professió a l'Hospital General de València. Esperem amb entusiasme la publicació de l'edició crítica de la versió catalana *Lo Quart del Canon d'Avicenna* —acompanyada d'anotacions filològiques i medicofarmacèutiques— que Concepció Cerdà i Emili Casanova tenen prevista per a un futur proper, la qual convertirà en realitat el desig expressat per Francesc de Borja Moll de fer convergir els esforços de metges i filòlegs per tal que, de llur col·laboració estreta, en sorgeixi la claror necessària per a fer accessibles els textos mèdics medievals, que altrament resulten indesxifrables. [M. M. M.]